

Lobiranje: savijanje demokracije prema interesima manjine?

Dok se povjerenici EU sastaju s lobistima zastupnici Europskog parlamenta imaju po jednu minutu za ispitivanje povjerenika u odboru, često ne dobivajući nikakav odgovor. Je li se itko iznenadio što građani gube povjerenje u ovakvo stanje parlamentarne demokracije?

Patrick Breyer, zastupnik u Euro-parlamentu, na [Twitteru](#)

Lobiranje tehnoloških divova povećalo se za 510% od 2014. do 2019.

Moramo slušati obične građane i učiniti da se čuje njihov glas.

Alexandra Geese, zastupnica u Euro-parlamentu, na [Twitteru](#)

Europska komisija financira lobiste za ugljen (), hrvatsko predsjedništvo sponzorira naftna kompanija, naše pitanje o poticajima lobistima za ugljen je neodgovoreno mjesecima, a uskoro glasujemo (**) o financiranju plinskih projekata.*

Rasmus Andresen, zastupnik u Euro-parlamentu, na [Twitteru](#)

* Europska komisija kroz "Istraživački fond za ugljen i čelik" (en. [RFCS](#)), relikat iz doba početka današnje Unije, svake godine daje 40 milijuna eura industriji proizvodnje ugljena, a dio toga novca završi u propagandi za podršku ugljenu koju vodi Euracoal, europski lobi industrije ugljena.

** Glasovanje za financiranje plinskih projekata je završilo [pozitivno](#), i EU se obvezala financirati 50% od 29 milijardi eura infrastrukturnih projekata čime će se vezati uz fosilna goriva još desetljećima. (op. D. S.).

Hrvatsko predsjedanje Vijećem Europske unije započelo je početkom ove godine. Inače, Vijeće EU donosi zakonodavstvo Unije, koordinira politike članica, zaduženo je za vanjsku i sigurnosnu politiku Unije, sklapa sporazume između Unije i drugih država, te donosi godišnji proračun. Sve u svemu, važno tijelo. Rotirajuće predsjedanje traje (samo) pola godine, ali Hrvatska zajedno s Finskom i Rumunjskom čini tzv. *trio*. Naime, dok predsjedaju Vijećem članice surađuju u tročlanim skupinama koje određuju dugoročne ciljeve i pripremaju zajednički program. Njime se utvrđuju teme kojima će se Vijeće baviti u razdoblju od 18 mjeseci, a na temelju zajedničkog programa zemlje trija pripremaju svoje šestomjesečne programe. Hrvatska je predsjedanje preuzela od Finske, a Finska od Rumunjske. Sve je to vrlo jasno, ali dio pozadine ipak nije.

Mnogi građani Unije ne znaju da predsjedanje Unijom sufinanciraju multinacionalne korporacije. Jedan od glavnih sponzora rumunjskog predsjedanja bila je Coca-Cola. Američki gigant „markirao“ je rumunjsko predsjedanje [logotipom](#) svoje šećer-vode istodobno dok se donosila važna regulativa o hrani i piću. Finsko predsjedanje potpomagao je BMW, a Hrvatska se pravila da nema sponzora i na svojim Internet stranicama nije stavila [ni slova](#) o sponzorstvu, čak ni nakon preuzimanja predsjedanja. Ipak, uslijed pritiska novinara tek je

naknadno objavljeno da je sponzor našeg predsjedanja naftna industrija – INA. To je izazvalo široko negodovanje jer se upravo priprema europski tzv. [Green Deal](#) – sveobuhvatna strategija smanjenja stakleničkih plinova, a za to vrijeme naftna industrija sponzorira predsjedanje Unijom. Europski je Ombudsman (osoba zadužena za istragu zloupotrebe ovlasti i drugih nepravilnosti u radu tijela Unije, trenutno Emily O'Reilly iz Irske) nekoliko dana nakon početka hrvatskog angažmana [izrazila](#) nezadovoljstvo praksom korporativnog sponzorstva predsjedanja (ne samo tijekom hrvatskog vodstva, nego općenito). Rekla je da predsjedanje treba biti neutralno i nepristrano, te da takva sponzorstva privatnih kompanija štete ugledu Unije. Uz pojedine iznimke, predsjedavajuće članice nisu objavile koliko su konkretno novaca dobile od sponzora, a Hrvatska, kako je već rečeno, sve dok nije bila pod pritiskom nije objavila ni tko su sponzori. Sve to potkopava povjerenje građana u europske institucije. Najveći lobisti ujedno su i sponzori. No, tko su najveći lobisti u Europskoj uniji? Kako izgleda to njihovo lobiranje? Koliko se tu novaca okreće? Što je uopće lobiranje? Je li sve transparentno, ili postoje razlozi za zabrinutost zbog privatnih utjecaja bogatih i povlaštenih na formiranje zakonodavstva i politika?

Štosno je zamisliti obrat u kojemu se glavni direktor europske regulatorne agencije koja je zadužena za nadgledanje i kontrolu duhanske industrije po isteku mandata ode i zaposli kao glavni lobist *u korist* iste te duhanske industrije. Možda baš i nije neki štos, jer upravo to se događa u financijama. Bivši glavni direktor glavne Europske agencije za nadzor bankarstva (EBA) postao je glavni direktor najsnažnije financijske lobističke grupe pod nazivom Asocijacija financijskih tržišta Europe (AFME). Nije kraj. Za njegova nasljednika na položaju direktora EBA-e nominirana je osoba koja je od 2008. do 2015. – dakle, za vrijeme najveće svjetske financijske krize od 1920-ih – radila za dvije lobističke grupe (savez najvećih svjetskih banaka, Institute of International Finance, i upravo navedena AFME), te se tijekom krize aktivno zalagala za interese velikih banaka, odnosno protiv značajnijih promjena financijskog sustava. Možebitno ova nominacija ipak neće proći, ali to ovisi o – lobiranju.

Izraz 'lobiranje' ima izvor u riječi 'lobi' koja se odnosi na predvorje neke zgrade ili dvorane, a ukazuje na povijest djelovanja onih koji su u predvorjima skupština pokušavali utjecati na donositelje odluka. Otkad je vlasti i politike postoje i oni koji na nju pokušavaju utjecati, makar se u povijesti nisu uvijek zvali lobistima, niti su bili lobisti u današnjem smislu te riječi. Stoga se ne bi trebao uspoređivati plaćeni lobist i poljoprivrednik koji se na traktoru doveze u Strasbourg te ondje blokadom ulice pokušava djelovati na neku političku odluku. Apsolutno sva bi se politika mogla svesti na procese utjecanja, ali nije svako utjecanje profesionalno lobiranje. U nedoumici je li neko nagovaranje [odgovorno i korektno](#) ili nije, dovoljno je za početak promatrati je li ono otvoreno ili skriveno; javni dužnosnici plaćeni javnim novcem i tajni sastanci oko javnih pitanja ne idu u istu rečenicu.

Plaćeni „utjecatelji“ sve su donedavna imali poprilično dubiozan, kontroverzan formalni status jer se opis posla mnogih od njih mogao svesti na – najizravnije rečeno – mito i korupciju. U jednom [istraživanju](#) u kojemu su ispitanici rangirali zanimanja prema poštenju i etičkim standardima, lobisti su bili na samom dnu, uz trgovce rabljenim autima. „*Ne kažem da sam ponosan, ali ni ne stidim se svoga zanimanja*“ – [rekao je](#) Sam Ward, poznatiji kao američki „kralj lobija“, u svjedočenju pred američkim Kongresom 1875. g. pri kojemu je priznao podmićivanje političara. Drugom se prilikom hvalisao da je dobio 120.000 dolara (u današnjoj vrijednosti novca) kako bi spriječio sudjelovanje određenoga kongresmena u nekom saslušanju, što je postigao ukravši mu toga dana čizme.

Od Amerike 1875. do moderne Europe poneke pojave su se promijenile. U Europskoj uniji sve do 1996. godine lobisti nisu imali formalno regulirani angažman, a aktivnosti interesnih grupacija buknule su 1990-ih kao posljedica postupnog transfera nadzornih funkcija sa zemalja članica na tijela Unije. Tek su 1996. godine usvojene izmjene i dopune Poslovnika Europskog parlamenta prema kojemu se lobistima odobravaju propusnice za redoviti pristup Parlamentu, a lobisti se pritom obvezuju na prihvaćanje kodeksa ponašanja i registraciju. Četiri godine kasnije [zabilježeno](#) je 2.600 interesnih grupa sa stalnim uredom u središtu Bruxellesa, a 2001. god. [procijenjeno](#) je da se službenici Europskog parlamenta i Komisije susreću s oko 20.000 lobista, *dnevno*. Od tad do danas trend i broja lobista, i lobističkih skupina, i njihovih proračuna isključivo je rastući.

U Uniji je skoro dvostruko više korporativnih lobista nego predstavnika civilnog društva – sindikata i nevladinih organizacija – i već to govori o odnosu snaga i raspodjeli moći. Početkom veljače 2020. ukupno je registrirano 7.538 lobista koji imaju propusnicu za ulaz u Europski parlament. To je oko deset lobista na jednog zastupnika. Propusnica je vrlo popularna jer nositelju omogućuje šetanje po Parlamentu bez pozivnice, kucanje na vrata ureda, te prilaz zastupnicima i njihovim pomoćnicima po hodnicima – lobijima – i kafićima.

Najveće lobističke organizacije formalno su uređene kao konzultantske i odvjetničke kuće, a tri najveće su Fleishman-Hillard, FTI Consulting Belgium i Burson Cohn & Wolfe Sprl. Kod samo ovih troje prijavljeno je 128 osoba s propusnicama za EU parlament, što znači da imaju jednog (registriranog) lobista na svakih šest zastupnika (od ukupno 705 nakon odlaska V. Britanije). Najvećih deset ima 330 akreditacija – skoro pa jednu angažiranu osobu na dva zastupnika. No, valja razumjeti da propusnica nije nužan preduvjet za lobiranje jer se lobirati može i izvan zgrade Parlamenta, te da i male, nisko-budžetne organizacije mogu dobiti neograničen broj propusnica, a registriranje lobista nije obvezno već dobrovoljno.

Lobističke konzultantske i odvjetničke kuće rade po angažmanu svojih klijenata, i može ih angažirati bilo tko za bilo što, jasno, ako ima novaca. Fleishman-Hillard je, primjerice, poznata i po lobiranju u kampanji za glifosat – herbicid korporacije Monsanto (sada u vlasništvu Bayer-a). U ožujku 2015. Međunarodna agencija za istraživanje raka (en. IARC), specijalizirana agencija koja je sastavni dio Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), objavila je da je glifosat vrlo vjerojatno kancerogen. Na skali od 1 do 5, gdje je jedinica oznaka za sigurno kancerogen, a petica da sigurno nije, glifosat je dobio dvojku. Sud u Kaliforniji u svibnju je 2019. Monsanto naredio isplatu [epohalne naknade štete](#) u iznosu od dvije milijarde dolara u korist tužitelja koji su dobili rak zbog glifosata.

Fleishman-Hillard je sa Monsanto potpisao ugovor o europskoj kampanji za glifosat u razdoblju od listopada 2016. do prosinca 2017. s budžetom za lobiranje od 1,45 milijuna eura. Za taj novac u Fleishman-Hillardu su kreirali [kontroverzni popis](#) od 1500 oponenata diljem Europe; političara, znanstvenika, novinara i aktivista koji su se negdje, nekad suprotstavljali slobodnom korištenju navedenoga herbicida. Oni su označeni kao ciljevi medijske ofenzive čiju se reputaciju treba poljuljati. Krajem 2017. u Europskom je parlamentu, vrlo [podijeljenom](#) oko ovoga pitanja uslijed snažnoga lobiranja (važno je stvoriti sumnju, kontroverzije!), ipak odlučeno dopustiti korištenje glifosata na sljedećih pet godina. Monsanto se brzo distancirao od svoga partnera kad je popis oponenata izašao u javnost, a navedeni ugovor od 1,45 milijuna eura uopće nije naveden u Registru transparentnosti (vidjeti okvir).

Navedeni primjer, samo jedan u nizu mogućih, ukazuje na postojanje gigantskog nerazmjera između snage utjecaja nevladinih organizacija i udruga civilnog društva u odnosu na kapacitet i resurse korporativnog sektora. Ovi posljednji mogu imati multimilijunske kampanje u svim državama Europe i snažno utjecati i na javno mišljenje, i na politike. Prečesto se privatni, individualni interesi vlasnika velikih kompanija predstavljaju javnim, općim interesima. Valja prepoznati i da se lobiranje ne događa samo izravnim pritiscima na političare, nego pojedinci svakodnevno provode i neizravno lobiranje vršenjem pritiska na tijela vlasti putem medija kojima oblikuju javno mišljenje. U takvom sustavu zakoni i pravila dizajnirani su tako da odgovaraju onima koji mogu najviše platiti, a utjecaj se ne nalazi u masi glasova izbornog tijela već u masi novca elite, što se ne može zvati demokracijom već plutokracijom. Tako se probici i koristi šačice nameću većini, što je iz korijena nedemokratski i sije korov nepovjerenja u institucije. Što je tu je, izgleda da se i korijen i korov mogu riješiti glifosatom.

Registar transparentnosti

Prekobrojno je interesa, formalnih i neformalnih lobista koji žele utjecati na politike EU, a s obzirom da odluke koje donosi Unija utječu na milijune europskih građana postupak njihovoga donošenja trebao bi biti što je moguće otvoreniji. S tim ciljem osnovan je [Registar transparentnosti](#), kako bi se omogućio nadzor i osigurala odgovornost institucija Unije. Europski parlament i komisija dužni su otkrivati s kojim skupinama i organizacijama surađuju, a Registar postoji kako bi ukazao na to koji se interesi zastupaju na razini EU-a, tko zastupa te interese i u čije ime, te – vjerojatno najvažnije – s kolikim financijskim sredstvima.

U registru je zabilježeno sveukupno 11.899 organizacija, institucija, udruga i korporacija iz 119 država svijeta (stanje početkom veljače 2020. g.). Najveći dio njih čine interni lobisti te trgovinska i poslovna udruženja, te potom razne nevladine organizacije. Svi lobisti u Uniji na promociju svojih interesa godišnje troše **između 1,8 i 2,3 milijarde eura**. Od lobista se nužno ne traži točan iznos troškova, nego procjena u određenom rasponu; osim toga ne postoje nikakve ozbiljne sankcije za netočne ili manjkave unose u Registar. Iznos je, dakle, neprecizan, ali je u svakom slučaju golem.

Od toga hrvatskih lobista ima 64, a procjenjuju svoje troškove u rasponu između **4,0 i 5,8 milijuna eura**. Najveće prijavljene troškove imaju WWF Adria - Udruga za zaštitu prirode i očuvanje biološke raznolikosti (između 400.000 i 500.000 eura), te Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (između 300.000 i 400.000 eura). No, valja primijetiti da tijela Unije sufinanciraju mnoge osobe u registru (tako i u Hrvatskoj udrugu WWF Adria, te ured Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova), pa i dodjeljuju im bespovratna sredstva. Onda se događa da EU potpomaže lobiste koji se zalažu da im se dodijeli još sredstava. Važno je da se novac okreće...

Škripac suda – traži se – plaća atraktivna

Slovenija je [regulirala](#) lobiranje u Zakonu o integritetu i sprječavanju korupcije, a [Srbija](#) je donijela zakon isključivo u svrhu reguliranja lobiranja. U Hrvatskoj regulative nema. Nedavni je skandal objave oglasa kojim Raiffeisen banka traži osobu koja bi se bavila „*pritiskom na Ustavni sud i ostale sudove u Hrvatskoj*“ ponovno ukazao na potrebu maksimalno razvidnog i ne-privatnog postupanja s javnim dužnosnicima o javnim pitanjima koja se tiču javnoga novca.